مەست ۋە جۇنۇب بولۇپ قالغان ئادەمنىڭ ناماز ئوقۇشىنىڭ ھاراملىقى

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغۡتَسِلُواْۚ وَإِن كُنتُم مَّرۡضَىٰٓ أَوۡ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوۡ جَآءَ أَحَدٞ مِّنكُم مِّنَ ٱلۡغَآئِطِ أَوۡ لَٰمَسۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمۡ تَجِدُواْ مَآءٗ فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدٗا طَيِّبٗا فَٱمۡسَحُواْ بِوُجُوهِكُمۡ وَأَيۡدِيكُمۡۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾ ﴾

﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەر مەست بولساڭلار، نېمە دەۋاتقىنىڭلارنى بىلگىنىڭلارغىچە، جۇنۇب بولساڭلار ـ يول ئۈستىدە بولغانلار (بۇنىڭدىن) مۇستەسنا، ـ غۇسلى قىلمىغىچە نامازغا يېقىنلاشماڭلار. ئەگەر كېسەل (يەنى كېسەلگە سۇ زىيان قىلىدىغان بولسا) ياكى سەپەر ئۈستىدە بولساڭلار، ياكى ھاجەت قىلساڭلار، ياكى ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزسەڭلار، (مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا) سۇ تاپالمىساڭلار، پاك تۇپراقنى يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا سۈرتۈپ تەيەممۇم قىلىڭلار، اللہ ھەقىقەتەن ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر (يەنى اللہ بەندىلىرىگە ھەرەج بولماسلىقى ئۈچۈن، ئىبادەتنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگۈچىدۇر)﴾.

— سۈرە نىسا 43 ـ ئايەت

سۆزلۈكلەر تەھلىللىرى

سُكَٰرَىٰ: (مەست)، بۇ سۆز «سۇكر» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك ئىشلىتىلىشى بولۇپ، مەست بولماق، دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. ئۇ سەگەكلىكنىڭ زىتى بولۇپ، ھاراقنىڭ مەست قىلىشىنى كۆرسىتىدۇ.

راغىب مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز كىشى بىلەن ئەقلى ئارىسىدىكى تەڭپۇڭسىزلىق ھالەتنى بىلدۈرىدۇ. كۆپىنچە ھاراقنىڭ مەست قىلىشىغا ئىشلىتىلىدۇ. بەزىدە ئاچچىقلانغانلىقتىن ۋە ئاشىقلىق سەۋداسىدىن كېلىپ چىققان تەڭپۇڭسىزلىققىمۇ ئىشلىتىلىدۇ. شۇڭا بىر شائىر مۇنداق دېگەن:

مېنىڭ مەستلىكىم ھاۋايى ھەۋەسنىڭ مەستلىكىدۇر ۋە ھاراقنىڭ مەستلىكىدۇر.»[1]

---

[1] ئىمام راغىب ئەسفەھانىنىڭ «ئەلمۇفرەدات فىي غەرىيبىل قۇرئان» ناملىق كىتابى، 236 ـ بەت.

جُنُبًا: (جۇنۇب)، بۇ سۆز ئەرنى كۆرسىتىش ئۈچۈنمۇ، ئايالنى كۆرسىتىش ئۈچۈنمۇ، بىرلىكنى كۆرسىتىش ئۈچۈنمۇ، كۆپلۈكنى كۆرسىتىش ئۈچۈنمۇ ئوخشاش لەۋزىدە ئىشلىتىلىدۇ. جۇنۇب ئەرلەر، جۇنۇب ئاياللار، دېيىلىدۇ. ئۇ ئەسلىدە يىراق دېگەن، مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. بۇيىنى يۇيۇش ۋاجىب بولۇپ قالغان ئادەم جۇنۇب دېيىلىدۇ. چۈنكى جۇنۇبلۇق ئۇنى تاكى ئۇ يۇيۇنۇپ پاك بولغىچە ناماز ئۆتەشتىن، مەسجىدكە كىرىشتىن ۋە قۇرئان ئوقۇشتىن يىراقلاشتۇرىدۇ.

عَابِرِى سَبِيلٍ: (يول ئۈستىدە بولغانلار)، «ئابىر» دېگەن بۇ سۆز يول ۋە ئۆستەڭگە ئوخشاش يەرلەرنىڭ بىر تەرىپىدىن يەنە بىر تەرىپىگە كېسىپ ئۆتۈشنى بىلدۈرىدۇ. «سەبىل» دېگەن بۇ سۆز يول، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئىككى سۆز قوشۇلۇپ، مۇساپىرنى ياكى مەسجىدكە بۇ ئىشىكتىن كىرىپ ئۇ ئىشىكتىن چىقىپ كەتكۈچىنى كۆرسىتىدۇ.

ٱلْغَآئِطِ: (هاجەت قىلىش)، بۇ سۆز ئازگال يەر دېگەن، مەنىدە كېلىدۇ. ئەگەر بىر ئادەم هاجەت قىلماقچى بولسا، كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىدىن غايىب بولۇش ئۈچۈن ئازگال جاينى ئىزدەيتتى. ئەرەبلەر بۇ سۆزنى كۆپ ئىشلىتىۋېرىپ، كېيىنچە هاجەت قىلىشقىمۇ ئىشلىتىدىغان بولۇپ قالغان[1].

لَمَسْتُمُ ٱلنِّسَآءَ: (ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزسەڭلار)، «لەمس» دېگەن سۆز ئەسلىدە قول بىلەن تۇتۇشنى بىلدۈرىدۇ. ئەگەر ئۇ ئاياللارغا نىسبەت بېرىلسە، جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش مەنىسىدە كېلىدۇ. ئەرەب تىلىدا مۇشۇنداق ئىشلىتىش ناهايىتى كۆپ بولغان. قۇرئان كەرىممۇ بىرقانچە ئايەتلەردە بۇ سۆز بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش ئىپادىسىنى بىلدۈرگەن. الله تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئەر ـ ئايال ئىككىسى) يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى﴾[2].

فَتَيَمَّمُوا: (تەيەممۇم قىلىڭلار)، ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «تەيەممۇم» بولۇپ، لۇغەتتە: كۆزلىمەك، نىشان قىلماق، مەقسەت قىلماق، كۆزلەپ ماڭماق، دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ.

شەرىئەتتە: سۇ تېپىلمىغاندا تاهارەت ئېلىش نىيىتىدە يۈزگە ۋە ئىككى قولغا توپا سۈرتۈشنى بىلدۈرىدۇ.

صَعِيدًا طَيِّبًا: (پاك تۇپراقنى)، زۇجاج مۇنداق دەيدۇ: «سەئىد» دېگەن بۇ سۆز توپا بولسۇن ياكى باشقا نەرسە بولسۇن، يەر يۈزىنى كۆرسىتىدۇ.[3] الله تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز چوقۇم يەر يۈزىدىكى (دەل ـ دەرەخ، تاغ ۋە بىنا قاتارلىق)

[1] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 10 ـ جىلد، 112 ـ بەت.
[2] سۈرە مۇجادىلە، 3 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 10 ـ جىلد، 113 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەهكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 236 ـ بەت.

www.munber.org

نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى يوق قىلىپ، يەر يۈزىنى تۈپتۈز باياۋانغا ئايلاندۇرىمىز﴾[1]،
﴿بىغىڭ تۈپتۈز قاقاس يەرگە ئايلىنىپ قالغاي﴾[2] يەنى بىغىڭ پۈتلار تېيىلىپ تۈرىدىغان غىلتاڭ يەرگە ئايلىنىپ قالغاي.

«ئەلقامۇسۇل مۇھىيت» ناملىق لۇغەتنىڭ ئاپتورى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز توپا ۋە يەر يۈزىنى كۆرسىتىدۇ.»

ئىبنى قۇتەيبىيە مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز پاكىز توپا دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.»

فَٱمْسَحُوا: (سۈرتۈڭلار). ئۇنىڭ سۆز تومۇرى «ئەلمەسھ» بولۇپ، بىر نەرسىنى ئېرىتىۋېتىش ئۈچۈن قولۇڭنى شۇ نەرسىگە سۈرتۈشۈڭنى كۆرسىتىدۇ. سۇ بىلەن بېشىڭغا مەسھى قىلىشىڭمۇ مۇشۇ سۆزدىن ئېلىنغان.

عَفُوًّا غَفُورًا: (ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر)، يەنى الله بەندىلىرىگە كەڭچىلىك قىلغۇچىدۇر، ئۇلاردىن ئۆتكەن خاتالىقلارنى ۋە كەمچىلىكلەرنى كەچۈرگۈچىدۇر.

ئايەتلەرنىڭ ئومۇمىي مەنىسى

الله تائالا مۆمىن بەندىلىرىنى مەستلىك ھالەتتە ناماز ئوقۇشتىن مەنئى قىلدى. چۈنكى بۇ ھالەت الله تائالادىن قورقۇپ تۇرۇشقا، ئۇنىڭ كىتابىنى ئوقۇش، ئۇنى ئەسلەش ۋە ئۇنىڭغا دۇئا قىلىش ئارقىلىق ئۇنىڭغا مۇناجات قىلىپ باش ئېگىشكە ماس كەلمەيدۇ.

بۇ ھۆكۈم ھاراق ھارام بولۇشتىن ئىلگىرى بەلگىلەنگەن بولۇپ، ھاراقنىڭ كەسكىن ھارام بولۇشىغا بېسىلغان ھازىرلىق قەدەم ئىدى. ئۇ چاغدا كۆندۈزى ھاراق ئىچكەن ئادەمنىڭ نامازغا مەست ھالەتتە كېلىشىدىن ئەمىن بولغىلى بولمايتتى. رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئۇلار بۇ ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن خۇپتەن نامىزىدىن يېنىپ ھاراق ئىچىدىغان بولغان. شۇنداق قىلغاندا تاڭ ئاتقىچە ئۇلارنىڭ مەستلىكى يېشىلىپ بولاتتى.

ئايەتلەر مۇنداق مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ: ئى مۆمىنلەر! سىلەر مەست بولساڭلار، نامازدا نېمە دەۋاتقىنىڭلارنى، نېمە ئوقۇۋاتقىنىڭلارنى بىلگىنىڭلارغىچە ناماز ئوقۇماڭلار، جۇنۇب بولساڭلار، ــ يول ئۈستىدە بولساڭلار (يۇنىڭدىن) مۇستەسنا، ــ غۇسلى قىلمىغىچە نامازغا يېقىنلاشماڭلار، ئەگەر سۇ زىيان قىلىدىغان كېسەل بولساڭلار، ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ، سۇ تاپالمىساڭلار، ياكى چوڭ ـ كىچىك تەرەت قىلىپ تاھارەت ئالدىغان، ياكى ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈپ يۇيۇنىدىغان بولۇپ قالساڭلار، مۇشۇنداق ئەھۋاللاردا پاكىزلىنىدىغان سۇ تاپالمىساڭلار، يەر يۈزىدىكى پاك تۇپراقنى يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا سۈرتۈپ تەيەممۇم قىلىڭلار، ئاندىن ناماز ئوقۇڭلار. ئەنە شۇلار

[1] سۈرە كەھف، 8 ـ ئايەت.
[2] سۈرە كەھف، 40 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ سىلەرگە بولغان رەھمىتىدۇر ۋە ئاسانلىق يارىتىپ بېرىشىدۇر. چۈنكى الله سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ. الله ھەقىقەتەن بەندىلىرىگە كەڭچىلىك قىلغۇچىدۇر، ئۇلاردىن ئۆتكەن خاتالىقلارنى ۋە كەمچىلىكلەرنى ئەپۇ قىلغۇچىدۇر.

نازىل بولۇش سەۋەبلىرى

ئىمام تىرمىزى، ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىبنىڭ (الله ئۇنىڭ يۈزىنى نۇرلاندۇرۇۋەتسۇن!) مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئابدۇرراھمان ئىبنى ئەۋف بىزگە تاماق ئېتىپ چاقىردى ۋە بىزگە ھاراق قويۇپ بەردى. ھاراق بىزنى مەست قىلىپ قويدى. شۇ ئارىدا ناماز ۋاقتى كىرىپ قالدى. ئادەملەر مېنى ئىماملىققا ئۆتكۈزۈپ قويدى. مەن سۈرە كافىرۇننى: «(ئى مۇھەممەد! سېنى بۇتلارغا چوقۇنۇشقا ئۈندىگۈچى كۇففارلارغا) ئېيتقىنكى، ئى كاپىرلار! سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارغا مەنمۇ چوقۇنىمەن، بىز سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارغا چوقۇنىمىز» دەپ ئۆزگەرتىپ ئوقۇپتىمەن. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا: ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەر مەست بولساڭلار، نېمە دەۋاتقىنىڭلارنى بىلگىنىڭلارغىچە نامازغا يېقىنلاشماڭلار﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.»

فەخرۇددىن رازى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇلار ناماز ۋاقىتلىرىدا ھاراق ئىچمەيتتى. ھاراق ئىچىشكە توغرا كەلسە، ناماز خۇپتەندىن يېنىپ ئىچەتتى. تاڭ ئاتقىچە ئۇلارنىڭ مەستلىكى ئاللىبۇرۇن يېشىلىپ بولاتتى. كېيىن ھاراقنىڭ كەسكىن ھارام قىلىنغانلىقى ھەققىدە سۈرە مائىدىدە ئايەت نازىل بولدى.»

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ مەستلىك ھالەتتە نامازغا يېقىنلىشىشنى مەنئى قىلىشتا ﴿سىلەر مەست بولساڭلار، نېمە دەۋاتقىنىڭلارنى بىلگىنىڭلارغىچە نامازغا يېقىنلاشماڭلار﴾ دېگەن سۆز ئىبارىسى ئىشلىتىلدى. بۇ سۆز قۇرۇلمىسى «سىلەر مەست بولساڭلار ناماز ئوقۇماڭلار» دېگەن سۆز قۇرۇلمىسىدىن كۈچلۈك مەنىگە ئىگىدۇر. چۈنكى نامازغا يېقىنلىشىش ھارام قىلىنغان ئىكەن، ئۇنى ئوقۇش ۋە ئادا قىلىش تېخىمۇ ھارام قىلىنىدۇ. ئۇ، مەنە جەھەتتە الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىگە ئوخشاپ كېتىدۇ: ﴿زىناغا يېقىنلاشماڭلار﴾[1].

ئەبۇ سەئۇد مۇنداق دەيدۇ: «ئەسلىدە مەسلىك ھالەتتە ناماز ئوقۇشنى مەنئى قىلىش مەقسەت قىلىنغان تۇرۇقلۇق، چەكلىمىنى نامازغا يېقىنلىشىشنى مەنئى قىلىشقا قارىتىش ئۇنى مۇبالىغىلەشتۈرۈش ئۈچۈندۇر. بۇ چەكلىمە مەسجىدلەرگە يېقىنلىشىشنى مەنئى

[1] سۈرە ئىسرا، 32 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىلىشنى كۆرسىتىدۇ دېگەن قاراشمۇ بار. لېكىن بۇ قاراشقا الله تائالانىڭ: ﴿نېمە دەۋاتقىنىڭلارنى بىلگىنىڭلارغىچە﴾ دېگەن سۆزى مۇۋاپىق ئەمەس.»[1]

2 ـ ھاراقنىڭ قۇرئان كەرىم تۈتقا قىلغان مۇشۇ ھېكمەتلىك يول بىلەن تەدرىجىي ھالدا ھارام قىلىنىشى بۇ پاك شەرىئەتنىڭ كاتتىلىقىنى كۆرسىتىدىغان پارلاق دەلىلدۇر. ئەينى ۋاقىتتا ئەرەبلەر ھاراقنى خۇددى بىزنىڭ بىرىمىز سۇزۇك سۇنى ئىچكەندەك ئىچەتتى. ئەگەر ھاراق ئۇلارغا بىر قېتىمدىلا ھارام قىلىنغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارنىڭ ئۇنىڭدىن ۋاز كېچىشى تەسكە توختىغان ۋە ھاراقنى ئۇلارنىڭ دىللىرىدىن يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلاش مۇمكىن بولمىغان بولاتتى.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنها مۇنداق دەيدۇ: «قۇرئان كەرىمدىن دەسلەپ قىسقا ئايەت ۋە سۈرىلەر بۆلۈمى نازىل بولغان بولۇپ، ئۇنىڭدا جەننەت ۋە دوزاخ بايان قىلىندى. ئىسلام دىنىغا كىرگەن كىشىلەر كۆپەيگەندىن كېيىن ھالال ۋە ھارام ئەھكاملىرى نازىل بولۇشقا باشلىدى. ئەگەر دەسلەپتە: ھاراق ئىچمەڭلار دەپ ئايەت نازىل بولغان بولسا ئىدى، ئۇلار ئەلۋەتتە: ھاراقنى مەڭگۈ تاشلىيالمايمىز دېگەن بولاتتى.»

3 ـ الله تائالانىڭ: ﴿نېمە دەۋاتقىنىڭلارنى بىلگىنىڭلارغىچە﴾ دېگەن سۆزى مەستكىشىنىڭ نامازغا يېقىنلاشماسلىقىنىڭ ئىللىتىنى بايان قىلغان بولۇپ، ئۇنىڭدا يەنە شۇنداق ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتا باركى، ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ نامازدا ئەيمەنگەن ھالدا تۇرۇشىنىڭ، تىلاۋەت قىلىش، زىكىر ۋە تەسبىھ ئېيتىش، الله نى ئۇلۇغلاش قاتارلىقلاردىن نېمىلەرنى دەۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرۇشىنىڭ لازىملىقىنى كۆرسىتىدۇ.

الله تائالا مەستنى ناماز ئوقۇشتىن توستى. چۈنكى ئۇ ئاق ـ قارىنى پەرق ئېتىش قابىلىيىتىنى يوقاتقان بولۇپ، نېمە ئوقۇۋاتقانلىقىنى بىلمەيدۇ. ئەگەر دۇنيانىڭ غەم ـ غۇسسىلىرىگە غەرق بولغان ھالدا ناماز ئوقۇغۇچىمۇ قانچە رەكئەت ناماز ئوقۇغانلىقىنى ۋە نېمە ئوقۇۋاتقانلىقىنى بىلمەي قالسا، مەستكە ئوخشاپ قالغان بولىدۇ. شۇڭا بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتتىكى مەستلىكنى ئۇيقا ۋە مۈگدەك تۇتۇش دەپ تەپسىر قىلغان. ئۇ، مەنە جەھەتتە توغرا بولغان بولسىمۇ، ئايەتنىڭ ھەقىقىي مەنىسىدىن يىراق بولۇپ، ئايەتنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبىگە مۇناسىپ كەلمەيدۇ[2].

4 ـ قۇرئان كەرىم ئوچۇق سۆزلەر بىلەن ئىپادىلەش ياخشى بولمايدىغان مەنىلەرنى سىلىق سۆزلەر بىلەن ئىپادىلەش يولىنى تۇتقان. مانا بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ ئەخلاقلىرىدىن بىرى بولۇپ، ئىسلام ئۈممىتىگە خىتاب قىلغاندا ئۇلارنى ئۆزىنىڭ ئەخلاقىنى ئۆزلەشتۈرۈشكە تەۋسىيە قىلىدۇ. قۇرئان كەرىم بۇ ئايەتتە ھاجەت قىلىش ئىپادىسىنى «ئەلغائىت» يەگەن سۆز بىلەن ئىپادىلىگەن بولۇپ، ئۇ ئەسلىدە ئىنسان ھاجەت قىلماقچى

---

[1] ئىمام ئەبۇ سەئۇدنىڭ «ئىرشادۇل ئەقلىسسەلىم ئىلا مەزايال قۇرئانىل كەرىم» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 342 ـ بەت.

[2] كۆپچىلىك تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتتىكى مەستلىكنى ھاراقنىڭ مەستلىكى دەپ تەپسىر قىلىدۇ. ئەمما زەھھاك ئۇنى: «ئۇيقا تۇتۇش» دەيدۇ. لېكىن ئۇنىڭ بۇ قارىشى ئاجىزدۇر.

بولغاندا كىشىلەرنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەسلىك ئۈچۈن بىرىپ ئولتۇرىدىغان ئازگال يەر، دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. بۇ سۆز كېيىنچە كۆپ ئىشلىتىلىپ، كىشىلەرنىڭ ئىچىدا ھاجەت قىلىشنى بىلدۈرىدىغان ھەقىقىي مەنىگە ئايلىنىپ كەتكەن.

ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش جىنسىي مۇناسىۋەتنى كۆرسىتىدۇ. جىنسىي مۇناسىۋەت دېگەن سۆزنى ئوچۇق ئىپادىلەش تازا ياخشى بولمىغانلىقتىن، ئۇنى سىلىقلاشتۇرۇپ: ﴿ياكى ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزسەڭلار﴾ دەپ ئىپادىلەندى.

دېمەك، بۇ ئايىتى كەرىمدە ئىككى سۆز سىلىقلاشتۇرۇلۇپ ئىپادىلەنگەن بولۇپ، ھەر ئىككىلىسى سۆز ئىبارىلەرنىڭ ئىنتايىن ئىنچىكە ۋە نازۇك ئىكەنلىكىنى، بايان قىلىش ئۇسلۇبىنىڭ ناھايىتى گۈزەللىكىنى كۆرسىتىدۇ.

5 ـ رىۋايەت قىلىنىشىچە، ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مەلۇم بىر سەپەردە بىللە ئىدى. بۇ سەپەردە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ بۇلاپكىسى ئۈزۈلۈپ چۈشۈپ قالىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئىزدەپ تۇرۇپ قالىدۇ. كىشىلەرمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە تۇرۇپ قالىدۇ. ئۇلاردا سۇ يوق ئىدى. ئەبۇ بەكرى ئائىشەگە قاتتىق تېگىدۇ ۋە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋە كىشىلەرنى توختىتىپ قويدىڭىز، ئۇلاردا سۇ يوق دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئايەت نازىل بولىدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇلار تەيەممۇم قىلىپ ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن سەپەرگە يۈرۈش ئۈچۈن تۆگىنى قوزغايدۇ ۋە يۈتۈپ كەتكەن بۇلاپكىنى تۆگىنىڭ ئاستىدىن تاپىدۇ. ئاندىن ئۇسەيد ئىبنى ھۇزەير مۇنداق دەيدۇ: «ئى ئەبۇ بەكرى ئائىلىسىدىكىلەر! بۇ سىلەرنىڭ تۇنجى بەرىكىتىڭلار ئەمەس. ئى ئائىشە! الله سىزگە رەھمەت قىلسۇن، الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سىزنىڭ بېشىڭىزغا كەلگەن ھەر بىر ئوڭۇشسىزلىقتا الله تائالا سىزگە ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا كۆپ ياخشىلىق ھەمدە چىقىش يولى قىلىپ بەردى.»[1]

شەرىئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

الله تائالانىڭ: ﴿سىلەر مەست بولساڭلار، نامازغا يېقىنلاشماڭلار﴾ دېگەن سۆزى نېمە مەنىنى ئىپادىلەيدۇ؟

ئۆلىمالار بۇ ئايەتتە كەرىمدىكى نامازنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىختىلاپ قىلىشىپ قالغان. كۆپ ساندىكى تەپسىرشۇناسلار: ئۇ ھەقىقىي نامازنى بىلدۈرىدۇ، دەپ قارايدۇ. ئىمام ئەبۇ ھەنىفەنىڭ قارىشىمۇ مۇشۇنداق. ئۇ قاراش ئەلى، مۇجاھىد ۋە قەتادە قاتارلىقلاردىن رىۋايەت قىلىنغان. بەزى تەپسىرشۇناسلار: ئۇ مەسجىدلەرگە ئوخشاش نامازنىڭ

[1] مەشھۇر رىۋايەتكە ئاساسەن، بۇ ۋەقە مۇرەيسىيئ غازىتىدا يۈز بەرگەن. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 214 ـ بەت.

www.munber.org

ئورۇنلىرىنى بىلدۈرىدۇ دەپ قارايدۇ. ئىمام شافئىينىڭ قارىشىمۇ مۇشۇنداق. ئۇ قاراش ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد، ئەنەس ۋە سەئىد ئىبنى مۇسەييەب قاتارلىقلاردىن رىۋايەت قىلىنغان.

بىرىنچى قاراشتىكىلەر مۇنداق دەلىل كەلتۈرىدۇ: اللہ تائالا: ﴿نېمە دەۋاتقىنىڭلارنى بىلگىنىڭلارغىچە﴾ دېدى، مانا بۇ، نامازنىڭ ئۆزىگە يېقىنلاشماڭلار دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى مەسجىدتە سۆزلەش بەلگىلەنگەن. لېكىن ئۇنىڭغا مەستلىك توسالغۇ بولىدىغان مۇئەييەن سۆز يوق. ئەمما نامازدا قىرائەت قىلىش، دۇئا قىلىش، زىكرى ئېيتىشقا ئوخشاش سۆزلەش بەلگىلەنگەن. لېكىن مەستلىك توسالغۇ بولىدىغان سۆزلەر بار. شۇڭا ئايەتنىڭ زاھىرى مەنىسىنى ئېلىش ئەۋزەلدۇر.

ئىككىنچى قاراشتىكىلەر مۇنداق دەلىل كەلتۈرىدۇ: يېقىنلىشىش ۋە يىراقلىشىش ماددىي نەرسىلەردە بولغىنى ياخشى. شۇڭا ئۇنى مەسجىدكە قارىتىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى بىز ئۇنى نامازغا قاراتساق، اللہ تائالانىڭ: ﴿يول ئۈستىدە بولغانلار (بۇنىڭدىن) مۇستەسنا﴾ دېگەن سۆزىدىكى ئىستىسنا توغرا بولمايدۇ. ئەگەر بىز: ئۇ مەسجىدنى كۆرسىتىدۇ دېسەك، ئىستىسنا توغرا بولىدۇ. بۇ ئايەتتىن مەقسەت جۇنۇبنى مەسجىدكە كىرىشتىن مەنئى قىلىشتۇر، پەقەت مەسجىدنى كېسىپ ئۆتۈپ كەتسە، مەنئى قىلىنمايدۇ.

ھەنەفىي مەزھىبىدىكىلەر «يول ئۈستىدە بولغانلار» دېگەن سۆزنى: بۇ سۆز سەپەر ئۈستىدە بولغان، سۇ تاپالمىغان مۇساپىرنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ بۇ ھالەتتە تەيەممۇم قىلىپ ناماز ئوقۇيدۇ، دەپ تەپسىر قىلىدۇ. ئىمام تەبەرىمۇ بىرىنچى قاراشنى تاللىغان. ئۇ، ئايەتنىڭ ئەقىلگە تېز كېلىدىغان زاھىرى مەنىسىدۇر. چۈنكى سۆز ھەقىقىي مەنىسى بىلەن كۆچمە مەنىسى ئارىسىدا قالسا، ئۇنى ھەقىقىي مەنىسىدە ئېلىش ئەۋزەلدۇر[1]. بۇ قاراشنى ئايەتنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبىدىكى رىۋايەتمۇ كۈچلەندۈرىدۇ.

رەشىد رىزا «ئەلمەنار» ناملىق تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئايەتتىكى ناماز ئىمام شافئىي مەزھىبىدىكىلەر ئېيتقاندەك ئۇنىڭ ئورنى بولغان مەسجىدنى ئەمەس، ھەقىقىي نامازنى كۆرسىتىدۇ. نامازغا كېلىشنى شەرت قىلماستىن، ئۇنىڭغا يېقىنلىشىشنى مەنئى قىلىش ھەرگىزمۇ مەسجىدنى كۆرسەتمەيدۇ. چۈنكى ئەرەب تىلىدا بىر ئىشقا يېقىنلىشىشنى مەنئى قىلىش ناھايىتى ئۇقۇمۇشلۇقتۇر. بولۇپمۇ قۇرئان كەرىمدە شۇنداق: ﴿زىناغا يېقىنلاشماڭلار﴾[2]. بىر ئىشنى بۇ سۆز قۇرۇلمىسى بىلەن مەنئى قىلىش ئۇنىڭ ئالدىنقى قەدەملىرىنى مەنئى قىلىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.»[3]

بۇ ئىككى قاراشتىكىلەر ئارىسىدىكى ئىختىلاپنىڭ مېۋىسى، جۇنۇبنىڭ مەسجىدكە كىرىشى دۇرۇس بولامدۇ؟ دېگەن شەرئىي ھۆكۈمدە ئايدىڭلىشىدۇ.

---

[1] ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 95 ـ بەت.
[2] سۈرە ئىسرا، 32 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] رەشىد رىزانىڭ «ئەلمەنار» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 113 ـ بەت.

بىرىنچى قاراشقا ئاساسەن، ئايەتتە جۇنۇب ھالەتتە مەسجىدكە كىرىشنىڭ ھاراملىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل يوق. ئۇنىڭ ھاراملىقى پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مەن جۇنۇبنىڭ ۋە ھەيزدار ئايالنىڭ مەسجىدكە كىرىشىنى ھالال سانىمايمەن» دېگەن سۆزىگە ۋە ئۇنىڭدىن باشقا دەلىللەرگە ئوخشاش پاك سۈننەت بىلەن ئىسپاتلىنىدۇ.

ئىككىنچى قاراشقا ئاساسەن، مۇشۇ ئايەت جۇنۇبنىڭ مەسجىدكە كىرىشنىڭ ھاراملىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىلدۇر. پەقەت مەسجىدتە تۇرماستىن، ئۇ ئىشىكتىن كىرىپ بۇ ئىشىكتىن چىقىپ كەتسە دۇرۇس بولىدۇ.

ئىككىنچى ھۆكۈم

تەيەممۇم قىلىشنى دۇرۇس قىلىدىغان سەۋەبلەر نىمىلەردىن ئىبارەت؟

ئايىتى كەرىم تەيەممۇم قىلىشنىڭ كېسەللىك، سەپەر ئۈستىدە بولۇش، ھاجەت قىلىش ۋە ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن ئىبارەت تۆت سەۋەبنى تىلغا ئالدى. سەپەر ئۈستىدىكى كىشى سۇ تاپالمىسا، تەيەممۇم قىلىدۇ. كېسەلمۇ، قايسى تۈرلۈك كېسەل بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر سۇ تاپالمىغاندا تەيەممۇم قىلىدۇ. شۇنداقلا ئاياللار بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن ۋە تەرەت قىلغان كىشىلەرمۇ سۇ تاپالمىغاندا تەيەممۇم قىلىدۇ. چۈنكى الله تائالا: ﴿(مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا) سۇ تاپالمىساڭلار، پاك تۇپراقنى يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا سۈرتۈپ تەيەممۇم قىلىڭلار﴾ دەيدۇ.

بۇ شەرت يۇقىرىدىكى ھەممە سەۋەبكە قايتىدۇ. مۇساپىر كۆپىنچە ئەھۋالدا سۇ تاپالمايدۇ. كېسەلگە كېسەلنىڭ ئاينىپ، جېنىغا خەتەر يېتىپ قېلىشىدىن قورقسا، تەيەممۇم قىلىش دۇرۇس بولىدۇ. چۈنكى ئۇ سۇ تاپقان بولسىمۇ، ئۇنى ئىشلىتىشكە قادىر بولالمىغانلىقتىن، سۇ تاپالمىغان كىشى بىلەن ئوخشاش بولىدۇ. ئۇ بۇ ھالدا قۇدۇقنىڭ تېگىدە سۇ كۆرگەن، لېكىن ئۇنى تارتىپ ئىشلىتەلمىگەن، شۇ سەۋەبتىن سۇ تاپالمىغان كىشىنىڭ ھۆكمى بېرىلگەن كىشىگە ئوخشايدۇ. بۇنى پاك سۈننەتتە رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس ئوچۇق كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «بىز مەلۇم بىر سەپەرگە چىقتۇق. ئىچىمىزدىن بىر ئادەمنىڭ بېشىغا تاش تېگىپ، بېشى يېرىلىپ كەتتى. كېيىن ئىھتىلام بولۇپ قالدى. ئۇ ھەمراھلىرىدىن: مېنىڭ تەيەممۇم قىلىشىمغا رۇخسەت بارمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: سېنىڭ تەيەممۇم قىلىشىڭغا رۇخسەت بار، دەپ قارىمايمىز. چۈنكى بۇ يەردە سۇ بار، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يۇيۇندى. نەتىجىدە سۇ زىيان قىلىپ ئۆلۈپ قالدى. بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا قايتىپ كەلگەندە، بۇ ئەھۋال ئۇنىڭغا يەتكۈزۈلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ: «ئۇنى ئۇلار ئۆلتۈرۈپ قويۇپتۇ، الله ئۇلارغا لەنەت قىلسۇن!

www.munber.org

ئەگەر ئۇلار بىلمىسە، بىلىدىغانلاردىن سوراپ پەتىۋا بەرسە بولمامدۇ؟ نادانلىقنىڭ شىپاسى ھەقىقەتەن سوئال سوراشتۇر» دېدى[1].

ئۇنى يەنە مۇنۇ ھەدىسمۇ ئوچۇق كۆرسىتىپ بېرىدۇ: ئەمرى ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «مەن زاتى سەلاسىل غازىتىدا سوغۇق بىر كېچىسى ئىھتىلام بولۇپ قالدىم. يۇيۇناي، دېسەم ھالاك بولۇشتىن قورقتۇم. شۇنىڭ بىلەن تەيەممۇم قىلىپ، سەبداشلىرىم بىلەن بامدات نامىزىنى ئوقۇدۇم. ھەمراھلىرىم بۇ ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكۈزۈپتۇ. شۇڭا ئۇ: «ئى ئەمرى! سەن جۇنۇپ تۇرۇپ سەپداشلىرىڭ بىلەن ناماز ئوقۇدۇڭمۇ؟» دېدى. مەن ئۇنىڭغا مېنىڭ يۇيۇنۇشۇمغا توسالغۇ بولغان نەرسىنى ئېيتىپ بەردىم ۋە: مەن اللّٰه تائالانىڭ: ﴿سىلەر ئۆزەڭلارنى (يەنى بىر ـ بىرىڭلارنى) ئۆلتۈرمەڭلار، اللّٰه ھەقىقەتەن سىلەرگە ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾[2] دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۈلۈپ كېتىپ، ھېچ نەرسە دېمىدى[3].

ئىبنى تەيمىيە مۇنداق دەيدۇ: «ئەمرىنىڭ بۇ ھەدىسى ئاممىباب مەنىلەرنى تۇتقا قىلىش توغرا پاكىتتۇر، دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ.»[4]

مۇساپىر، كېسەل، مۇقىم ۋە ساق كىشىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئوخشاشلا تەيەممۇم قىلىش پەقەت سۇ تاپالمىغاندا دۇرۇس بولسا، ئۇنداقتا سەپەر ئۈستىدە بولۇشنى ۋە كېسەلنى تەيەممۇم قىلىشنىڭ سەۋەبلىرى ئىچىدە بايان قىلىشنىڭ نېمە پايدىسى بار؟ دېگەن سوئال تۇغۇلىدۇ.

تەپسىرشۇناسلار بۇ سوئالغا مۇنداق جاۋاب بېرىدۇ: مۇساپىر كۆپىنچە ئەھۋالدا سۇ تاپالمايدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ سۇ تاپالمىغان كىشىگە ئوخشاش قارىلىپ بۇ سەۋەبلەرنىڭ ئىچىدە بايان قىلىندى. ئەمما كېسەلگە كەلسەك، كېسەل دېگەن سۆزنىڭ ئۆزىلا ئۇنىڭ بۇ سەۋەبلەرنىڭ ئىچىگە كىرىشىنى ھېس قىلدۇرىدۇ.

ئۈچىنچى ھۆكۈم

ئايەتتىكى كەلىمىدىكى "مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش" دېگەن سۆز نېمە مەنىنى ئىپادىلەيدۇ؟

سەلەف ئۆلىمالىرى (اللّٰه ئۇلاردىن رازى بولسۇن!) اللّٰه تائالانىڭ: ﴿ياكى ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزسەڭلار﴾ دېگەن سۆزىدىكى مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىختىلاپ قىلىشقان بولۇپ، ئەلى، ئىبنى ئابباس ۋە ھەسەن قاتارلىقلار: ئۇ سۆز جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايدۇ. ھەنەفى مەزھىبىدىكىلەرنىڭ قارىشىمۇ شۇنداق. ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر ۋە شەئبى قاتارلىقلار: ئۇ سۆز

[1] ئىمام ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ماجە ۋە دارۇقۇتنى رىۋايەت قىلغان.
[2] سۈرە نىسا، 29 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] ئىمام ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ھىببان ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان.
[4] جامالۇددىن قاسىمىنىڭ «مەھاسىنۇتتەئۋىل» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 1255 ـ بەت.

قول بىلەن تۇتۇشنى كۆرسىتىدۇ، دەپ قارايدۇ. شافىئىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ قارىشىمۇ شۇنداق.

ئىبنى جەرىر تەبەرى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئىككى قاراشنىڭ توغرىغا بەكرەك يېقىن بولغىنى الله تائالا: ﴿ياكى ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزسەڭلار﴾ دېگەن سۆزى بىلەن، ئۇ سۆزنىڭ باشقا مەنىلىرىنى ئەمەس، پەقەت جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش مەنىسىنى ئىپادىلىمەكچى، دېگۈچىلەرنىڭ قارىشىدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغان سەھىھ ھەدىستە: ئۇ ئاياللىنى سۆيۈپ قويۇپ، ئاندىن تاھارەت ئالماستىن ناماز ئوقۇدى دېيىلگەن.

ئائىشەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاھارەت ئالاتتى، ئاندىن ئاياللىنى سۆيۈپ قوياتتى، ئاندىن ناماز ئوقۇيتتى.»

ئائىشەنىڭ يەنە مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياللىنى سۆيۈپ قويدى، ئاندىن تاھارەت ئالماستىن نامازغا چىقىپ كەتتى.» ئۇرۋە مۇنداق دەيدۇ: «مەن ئائىشەگە: سىز بولغىيتىڭىز؟ دېسەم، ئۇ كۈلۈپ قويدى.»[1]

فىقھشۇناسلار ئايال كىشىنى تۇتۇش تاھارەتنى سۇندۇرامدۇ ياكى سۇندۇرمامدۇ؟ دېگەن مەسىلىدە تۆۋەندىكىدەك بىرقانچە قاراشقا كەلگەن:

1 - ئىمام ئەبۇ ھەنىفە: خوتۇن كىشىنى مەيلى شەھۋەت بىلەن، مەيلى شەھۋەتسىز تۇتۇش تاھارەتنى سۇندۇرمايدۇ، دەپ قارايدۇ.

2 - ئىمام شافىئىي: خوتۇن كىشىنى مەيلى شەھۋەت بىلەن، مەيلى شەھۋەتسىز تۇتۇش تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ، دەپ قارايدۇ.

3 - ئىمام مالىك: خوتۇن كىشىنى تۇتۇش شەھۋەت بىلەن بولسا، تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ، شەھۋەتسىز بولسا، تاھارەتنى سۇندۇرمايدۇ، دەپ قارايدۇ.

ھەنەفى مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىلى

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە خوتۇن كىشىنى تۇتۇشنىڭ تاھارەتنى سۇندۇرىدىغان ئامىل ئەمەسلىكىگە ئائىشەنىڭ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياللىنى سۆيۈپ قوياتتى، ئاندىن تاھارەت ئالماستىن ناماز ئوقۇيتتى، دېگەن ھەدىسىنى دەلىل قىلىدۇ. ئۇ يەنە ئائىشەدىن رىۋايەت قىلىنغان مۇنۇ ھەدىسنى دەلىل قىلىدۇ: بىر كېچىسى مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ياتقان يېرىدىن ئىزدىدىم، قولۇم ئۇنىڭ پۇتىنىڭ ئالقىنىغا تېگىپ كەتتى، ئۇ سەجدىدە تۇرۇپ: «سېنىڭ رىزالىقىڭغا سېغىنىپ غەزىپىڭدىن پاناھ تىلەيمەن» دەۋاتقان ئىكەن...

[1] ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 5 - جىلد، 105 - بەت.

www.munber.org

ئايەتكە كەلسەك، ئۇ سۆز، خۇددى ئىبنى ئابباستىن نەقىل قىلىنغىنىدەك، جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى كۆرسىتىدۇ. گەرچە ئۇ سۆز لۇغەتتە قول بىلەن تۇتۇش، دېگەن مەنىنى بىلدۈرگەن بولسىمۇ، قۇرئان كەرىم ئۇنى مەنىنى سىلىق ئىپادىلەش ئۈچۈن ئىشلەتكەن. مەسىلەن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر سىلەر ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى ۋە مەھرى تەيىنلىنىپ بولغاندىن كېيىن تالاق قىلساڭلار﴾[1]، ﴿(ئەر - ئايال ئىككىسى) يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى﴾[2].

شافىئىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىلى

ئىمام شافىئىي بۇ ئايىتى كەرىمنىڭ زاھىرى مەنىسىنى دەلىل قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «ئايەتتىكى ئۇ سۆز لۇغەتتە قول بىلەن تۇتۇش، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. كۆچمە مەنىدە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى ئىپادىلەيدۇ. ئەسلىدە سۆزنى لۇغەت مەنىسىدە ئىشلىتىش كېرەك. پەقەت ئۇنىڭ لۇغەت مەنىسىنى ئىشلىتىش قىيىن بولغاندىلا، ئاندىن كۆچمە مەنىگە يۆتكەپ ئىشلىتىشكە بولىدۇ. ئايەتنىڭ «ياكى ئاياللارنى تۇتساڭلار» دەپ ئوقۇلىدىغان ئىككىنچى قىرائىتىمۇ مۇشۇ مەنىنى كۈچلەندۈرىدۇ. شۇڭا ئۇنى بىزنىڭ قارىشىمىزغا ئۇيغۇن مەنىدە چۈشىنىشىمىز ئەۋزەلدۇر.»

ئىمام ئىبنى رۇشدى «بىدايەتۇل مۇجتەھىد» ناملىق كىتابىدا مۇنداق دەيدۇ: «فىقھشۇناسلارنىڭ بۇ مەسىلىدە ئىختىلاپ قىلىش سەۋەبى «ئەللەمس» دېگەن سۆزنىڭ ئەرەب تىلىدا ئورتاق مەنىگە ئىگە بىر ئىسىم بولغانلىقىدىن كېلىپ چىققان. ئەرەبلەر ئۇ سۆزنى بىردە قول بىلەن تۇتۇش مەنىسىدە ئىشلەتسە، يەنە بىردە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش مەنىسىدە ئىشلىتىدۇ. بىر قىسىم كىشىلەر اللە تائالانىڭ: ﴿ياكى ئاياللار بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزسەڭلار﴾ دېگەن سۆزنى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن ئىبارەت يۇيۇنۇشنى ۋاجىپ قىلىپ قويىدىغان مەنىسىدە ئالغان. يەنە بەزىلەر ئۇنى قول بىلەن تۇتۇش مەنىسىدە ئالغان.

ئاياللارنى قول بىلەن تۇتۇش تاھارەت ئېلىشنى ۋاجىپ قىلىپ قويىدۇ، دېگۈچىلەر: بۇ سۆز قول بىلەن تۇتۇش مەنىسىدە ئىشلىتىلگەندە ھەقىقىي لۇغەت مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ، جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش مەنىسىدە ئىشلىتىلگەندە كۆچمە مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەگەر بىر سۆز لۇغەت مەنىسى بىلەن كۆچمە مەنىسى ئارىسىدا قالغاندا، ئۇنى ھەقىقىي لۇغەت مەنىسىدە ئىشلىتىش ئەۋزەلدۇر. شۇنداق قىلغاندىلا ئۇنىڭ لۇغەت مەنىسىنىڭ كۆچمە مەنىسىدىن كۈچلۈك ئىكەنلىكى ئىسپاتلىنىدۇ، دەپ دەلىل كەلتۈرىدۇ.

يەنە بەزىلەر مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر بىر سۆز كۆچمە مەنىدە كۆپ ئىشلىتىلسە، شۇ كۆچمە مەنە ئۇنىڭ لۇغەت مەنىسىدىن كۈچلۈكرەك مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. مەسىلەن ئايەتتە ئىشلىتىلگەن يەنە بىر ئىسىم «ئەلغائىت» دېگەن سۆزنى ئالساق، ئۇ ئۆزىنىڭ ھەقىقىي

---

[1] سۈرە بەقەرە، 237 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۇجادىلە، 3 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

مەنىسى بولغان "ئازگال يەر" دېگەن مەنىسگە قارىغاندا كۆچمە مەنىسى بولغان "ھاجەت" دېگەن مەنىنى بەكرەك ئىپادىلەيدىغان بولۇپ كەتكەن.»

ئىمام ئىبنى رۇشدى سۆزنى داۋام قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «مەن شۇنداق ئېتىقاد قىلىمەنكى، اللمس دېگەن سۆز گەرچە ئىككى مەنىنى ئىپادىلىگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى ئىپادىلەيدىغان كۆچمە مەنىسى كۈچلۈكتۇر. چۈنكى الله تائالا جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش دېگەن مەنىنى سىلىق ئىپادىلەش ئۈچۈن مۇشۇ سۆزنى ئىشلەتكەن.»①

كۈچلۈك قاراش

مانا بۇ قاراش كۈچلۈكتۇر. چۈنكى بۇ قاراش ئايىتى كەرىم بىلەن يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ مەنىلىرىنى بىرلەشتۈرىدۇ. «ئەللەمس» دېگەن سۆز ئاياللارغا نىسبەت بېرىلگەندە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش مەنىسىنى ئۇقتۇرىدۇ. ھەتتا بۇ مەنە ئۇنىڭ لۇغەت مەنىسىدىن كۈچلۈك بولۇپ قالغىلى تاس قالغان. مەسىلەن «ئەلۋەتئى» دېگەن سۆزنى ئالساق، ئۇنىڭ لۇغەت مەنىسى پۇت بىلەن مېڭىش، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەگەر ئۇ سۆز ئاياللارغا نىسبەت بېرىلسە، جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن باشقا مەنىنى چۈشەندۈرمەيدۇ.

تۆتىنچى ھۆكۈم

ئايىتى كەرىمدىكى "پاك تۇپراق" دېگەن سۆز نېمە مەنىنى ئىپادىلەيدۇ؟

تىلشۇناسلار «ئەسسەئىد» دېگەن بۇ سۆزنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىختىلاپ قىلىشقان. بەزىلەر: ئۇ "تۇپا" دېگەن مەنىدە كېلىدۇ، دېسە. يەنە بەزىلەر: ئۇ مەيلى تۇپا بولسۇن ياكى باشقا نەرسە بولسۇن، يەر يۈزىنى كۆرسىتىدۇ دەيدۇ. يەنە بەزىلەر: ئۇ ئۆسۈملۈكمۇ يوق، دەل - دەرەخمۇ يوق تۈز يەرنى كۆرسىتىدۇ دەيدۇ. بۇ سۆزنىڭ لۇغەت ئىختىلاپىغا ئاساسەن، فىقھشۇناسلارمۇ تەيەممۇم قىلسا توغرا بولىدىغان نەرسىلەر ھەققىدە ئىككى خىل كۆز قاراشتا كەلگەن.

1 - ئىمام ئەبۇ ھەنىفە مۇنداق دەيدۇ: «تەيەممۇم قىلىش تۇپا بىلەنمۇ، تاش بىلەنمۇ، يەردىن چىقىدىغان ھەرقانداق نەرسە بىلەنمۇ دۇرۇس بولىدۇ. ئۇ نەرسىنىڭ ئۈستىدە تۇپا بولمىسىمۇ بولۇۋېرىدۇ.»

2 - ئىمام شافىئىي مۇنداق دەيدۇ: «تەيەممۇم قىلىش ئۈچۈن چوقۇم قولغا چاپلاشقىدەك تۇپا بولۇشى لازىم. ئەگەر تۇپا بولمىسا، تەيەممۇم قىلىش دۇرۇس بولمايدۇ.»

ئىمام ئەبۇ ھەنىفەنىڭ دەلىلى

① ئىمام ئىبنى رۇشدنىڭ «بىدايەتۇل مۇجتەھىد» ناملىق كىتابى، 1 - جىلد، 29 - بەت.

www.munber.org

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە بۇ ئايەتنىڭ زاھىرى مەنىسىنى دەلىل قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «تەيەممۇم قىلىش بولسا، مەقسەت قىلىش دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ، تۇپراق بولسا، يەردىن ئۆرلىگەن نەرسىنى كۆرسىتىدۇ. الله تائالا: ﴿پاك تۇپراقنى يۈزۈڭلارغا، قولۇڭلارغا سۈرتۈپ تەيەممۇم قىلىڭلار﴾ يەنى مەقسىتىڭلار پاكىز يەر بولسۇن دېدى. شۇڭا تەيەممۇم قىلىشتا مۇشۇ مىقدار بىلەن كۇپايە قىلىش كېرەك.»

ئۇنىڭ شاگىرتى ئەبۇ يۇسۇف تەيەممۇم قىلىش ئۈچۈن توپا ياكى قۇم بولۇشنى شەرت قىلدۇ.

ئىمام شافىئىينىڭ دەلىلى

ئىمام شافىئىي مۇنداق ئىككى نۇقتىدىن دەلىل كەلتۈردۇ: بىرى شۇكى، الله تائالا ھەقىقەتەن تۇپراقنىڭ پاك بولۇشىنى ۋاجىپ قىلدى. ئۆسۈملۈك ئۈنىدىغان تۇپراق پاك ھېسابلىنىدۇ. بۇنى الله تائالانىڭ: ﴿مۇنبەت يەرنىڭ گىياسى الله نىڭ ئىزنى بىلەن تولۇق ئۈنىدۇ﴾[1] دېگەن ئايىتى ئىسپاتلايدۇ. شۇڭا ئۆسۈملۈك ئۈندۈرمەيدىغان تۇپراق پاك بولماسلىقى لازىم. يەنە بىرى شۇكى، بۇ يەردىكى ئايەتتە پاك تۇپراق شەرتسىز بايان قىلىنغان، ئەمما الله تائالانىڭ سۈرە مائىدەدىكى ﴿ئۇنىڭدىن يۈزۈڭلارغا قولۇڭلارغا مەسھى قىلىڭلار﴾ دېگەن سۆزىدە بۇ پاك تۇپراق ﴿ئۇنىڭدىن﴾ دېگەن سۆز بىلەن شەرت قىلىنغان. «دىن» دېگەن سۆز ئەرەب تىلىدا بەزىسىدىن، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ مەنە، ئۈستىدە توپا يوق تاشقا ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. شۇڭا توپىدىن باشقا نەرسە بىلەن تەيەممۇم قىلىش دۇرۇس بولمايدۇ.

كۈچلۈك قاراش

شافىئىي مەزھىبىدىكىلەرنىڭ قارىشى كۈچلۈكتۇر. بولۇپمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «توپا مۇسۇلمانىنىڭ سۇ تاپالمىغاندا پاكلىنىدىغان نەرسىسىدۇر» دېگەن سۆزى بىلەن تەيەممۇم قىلىشقا بولىدىغان نەرسىنى خاسلاشتۇرغان.

ئايەتلەر كۆرسەتكەن ئەھمىيەتلىك نۇقتىلار

1 ـ مەستنىڭ ئېسىگە كەلگەن ۋە ھوشيارلىق ھالىتىگە قايتقانغا قەدەر ناماز ئوقۇشى ھارام قىلىنىدۇ.

2 ـ جۇنۇب ئادەم يۇيۇنغانغا قەدەر ئۇنىڭ ناماز ئۆتىشى، قۇرئان ئوقۇشى ۋە مەسجىدكە كىرىشى ھارام قىلىنىدۇ.

[1] سۈرە ئەئراف، 58 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

3 ـ كېسەلگە، مۇساپىرغا ۋە مەيلى كىچىك تەرەت قىلغان ياكى چوڭ تەرەت قىلغان كىشىگە سۇ تاپالمىغان چاغدا تەيەممۇم قىلىش دۇرۇس بولىدۇ.

4 ـ تۈپيا مۇسۇلماننىڭ سۇ تاپالمىغاندا، گەرچە سۇ تاپالماسلىق يىللارچە داۋام قىلسىمۇ، پاكىزلىنىدىغان نەرسىسىدۇر.

5 ـ تەيەممۇم قىلىش پاك تۇپراقنى يۈزگە ۋە ئىككى قولغا جەينەككىچە سۈرتۈش بىلەن بولىدۇ.

www.munber.org